

DANIŞMEND MELİK EMİR GAZİ ve HACI EMİROĞULLARI BEYLİĞİ ORTA KARADENİZ FÜTUHAT TARİHİ

Dr. Ali Osman Emiroğlu
Yerel Tarih Araştırmacısı

Dânişmendliler, birinci dönem Anadolu Türk beyliklerinin en önemlilerindendir. 1071 yılında yapılan Malazgirt Savaşı'na katılmışlar, savaş zaferle sonuçlandıktan sonra Anadolu'nun kuzey bölgelerinin Fethini üzerlerine almışlardır. Kısa bir süre içinde Orta Anadolu'yu fethetmişler, Sivas'ı devlet merkezi yapmışlar ve devletlerini buradan yönetmişlerdir.

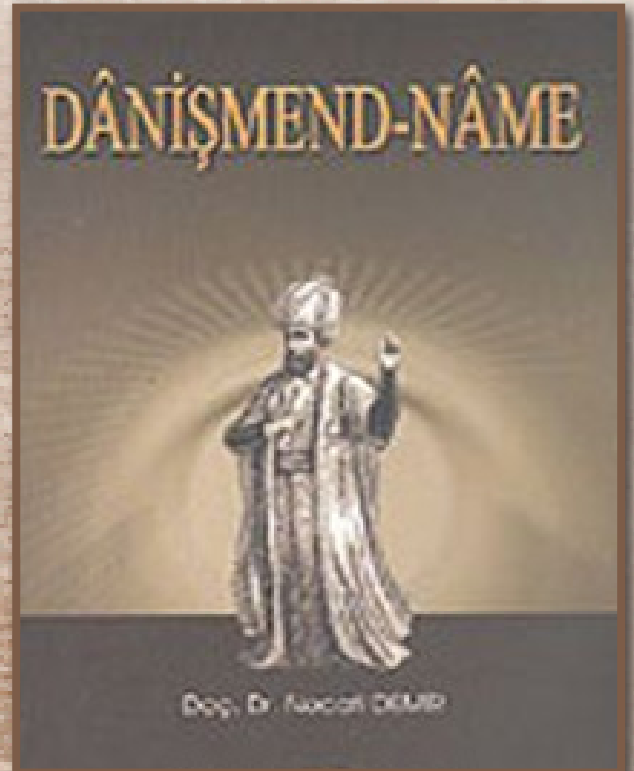
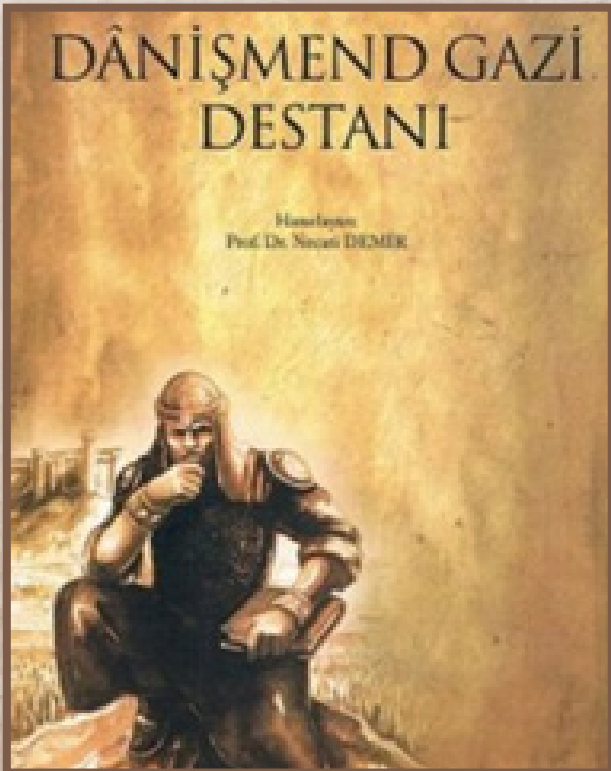
Dânişmendli Beyliği'nin kurucusu Dânişmend Gazi, 1085 yılında bütün Kapadokya'ya hâkim olur. Orta Anadolu'ya hâkim olduktan sonra kuzeydeki sınırları Trabzon Devleti'ne dayanır. Bu devletle daha yakından mücadele edebilmek için devletin merkezini Sivas'tan Niksar'a taşır. Dânişmendlilerin Karadeniz sahillerine inme mücadeleleri ve Karadeniz Bölgesi'ndeki faaliyetleri, Dânişmend Gazi zamanında başlamış ve Niksar'dan yönetilmiştir.

DÂNIŞMENDLİLER DÖNEMİNDE 1190 YILINDA YAZILAN KUR'AN-I KERİM

Dânişmend-nâme’de geçen yer isimlerinin doğu sınırı, Dede Korkut coğrafyasının hemen hemen batı sınırıdır. Dede Korkut Hikâyeleri’nin batı sınırı kesin olarak çizilememekle beraber, Anadolu içinde Trabzon ve Bayburt’a kadar geldiği bilinmektedir. Güneyde ise Mardin yakınlarına uzanmaktadır. Dânişmend-nâme’de geçen yer isimlerinin buralardan başlaması güzel bir tesadüftür. Destanda, doğuda geçen yer isimleri Malatya, Sivas ve Karahisar (Şebinkarahisar)’dır.

Dânişmend Gazi, Niksar'ı fethettikten sonra orduyu üçe böler. Abdurrahman-ı Dükiyye ile Süleyman oğlu Numan'ı 10.000 askerle Ermenistan tarafına gönderir. Bu ordunun görevi Trabzon'un arkasındaki Bulgar dağlarına kadar olan bölgeyi fethetmektir. Bu tarafa giden ordu zafer ve ganimetlerle döner. Ancak bu bölge ile ilgili herhangi bir yer ismi geçmez. Saltuk-nâme'nin giriş kısmında ise Dânişmend Gazi'nin fethettiği yerler arasında Gümüşhane de zikredilir. Bayburt ve çevresini, Parhar ve Canik ormanları istikametinden gelen Türkmenler 1054'te ele geçirdi. Fakat Birinci Haçlı Seferleri sırasında Theodore Gabras buraları geri aldı. Haçlı Seferi'nden sonra Dânişmend Gazi oğlu İsmail'i Bayburt'u kurtarmak için bir ordu ile gönderdi. 1098'de İsmail, Theodore Gabras'ı yenerek Bayburt'u geri aldı. Bayburt yakınlarında bulunan Dânişmend köyü, bu devre ait bir hatıra olmalıdır.

Dânişmendli Devleti'nin sınırı Trabzon Devleti'ne dayandıktan sonra, hem Trabzon Devleti'ne son vermek hem de Karadeniz sahillerine inmek için Dânişmend Gazi 1104 yılında Canik seferine çıkar. İlk olarak Canik yolunda bulunan Halkümbed/Harkümbed Kalesi (muhtemelen Erbaa-Akuş sınırında bulunan ve bugün Kevgir Kalesi)'ne ulaşır. Kaleyi kuşatır. Kuşatma birkaç aydevam eder. Dânişmendli ordusu kaleyi ele geçiremez. Ağır bir yenilgiden sonra Niksar'a geri döner. Bu kuşatma sırasında Dânişmend Gazi de yaralanır.

NİKSAR / MELİK GAZİ TÜRBESİ

NİKSAR / MELİK GAZİ HAZİRESİ VE KABRİSTANLIĞI

Dânişmend Gazi, 1105 yılında ikinci Canik seferine çıkar. Amaç yine topraklarını geliştirerek sınırları güvenlik altına almak ve Karadeniz sahillerini Türk vatani yapmaktır. Bu defaki yolu Niksar'dan bugünkü Aybastı istikametindedir. Peçenek ve Kuman / Kıpçaklardan oluşan Canik ordusu bu seferi önceden haber alırlar ve günümüzde Perşembe yaylası ismiyle bilinen bölgede pusu kurarlar. Dânişmend Gazi, ordusuyla beraber burada pusuya düşer. Dânişmendli ordusunun tamamına yakını burada şehit olur. Dânişmend Gazi, çok ağır bir şekilde yaralanır ve az sayıdaki arkadaşıyla Niksar'a döner. Burada şehit olur. Arkadaşları onu buraya defnedip Tokat'a dönerler. Böylece Karadeniz sahillerine inme düşüncesi Dânişmend Gazi döneminde gerçekleşemez. Dânişmendli ordusunun pusuya düştüğü Perşembe yaylasındaki şehitlik hâlâ durmaktadır. Bölge insanı bu mezarlığı çevirmiş ve buraya bir mescit inşa etmiştir. Mescidin hemen yanında bir anıt bulunmaktadır.

PERŞEMBE YAYLASI ŞEHİTLİĞİ, CAMİİ VE ANIT

Rivayetlere göre bu anıt, Danişmend Gazi' nin yaralandığı ve kanının döküldüğü yere dikilmiştir. Mezarlığın çevresinde her yıl temmuz ayının ilk haftasında çok sayıda insanın katıldığı sahra toplantıları yapılmaktadır. Kurbanlar kesilmekte, namazlar kılınmakta, saatlerce dualar edilmektedir. Sahra toplantılarının her yıl temmuz ayının ilk haftasında yapılması, savaşın bugünlerde yapıldığını göstermektedir. Yaklaşık dokuz yüzyıl sonra bu olayın anılması ve hatıraların tazeliğini koruması dikkat çekicidir.

PERŞEMBE YAYLASI ŞEHİTLİK / ORDU

Dânişmend Gazi ile ilgili 1105 yılına kadar olan bilgiler eksik de olsa çeşitli tarihî kaynaklarda mevcuttur. Ancak şehit olmasına sebep olan Canik Seferleri konusunda inceleyebildiğimiz kadarıyla Dânişmend-nâme dışında herhangi bir kaynaktan bilgi yoktur. Yalnızca Osman Turan, Dânişmend-nâme'deki rivayetler ile Trabzon Rum devletinden söz eden kaynaklardaki ipuçlarını mukayese ederek meselenin üzerinde kısaca durmuştur. Turan; Selçuklular Zamanında Dânişmend-nâme'deki rivayetlerin doğruluğu öteden beri tarih araştırmacıları tarafından hep tartışılmıştır. Fakat Ordu ve yöresinde saha araştırmaları sırasında tespit ettiğimiz Dânişmend Gazi zamanından kalmış mezarlıklar ve bu mezarlıklarla ilgili rivayetler Dânişmend-nâme'deki bilgileri doğrulamaktadır. Dânişmendlilerin Karadeniz yöresinde ki mücadeleleri, Melik Dânişmend Gazi'nin ölümüyle uzun süre duraklamıştır. Belirlenemeyen bir tarihte sahip oldukları Karakuş (Akkuş) Kalesi ve Mesudiye'yi ellerinde tutabilmişlerdir. Mesudiye'nin Kale köyündeki kale, büyük bir ihtimalle Dânişmendliler ve torunları Hacı Emiroğulları tarafından yaptırılmış bir sınır kalesidir.

MESUDİYE / HACI EMİROĞULLARI BEYLİĞİ KALESİ

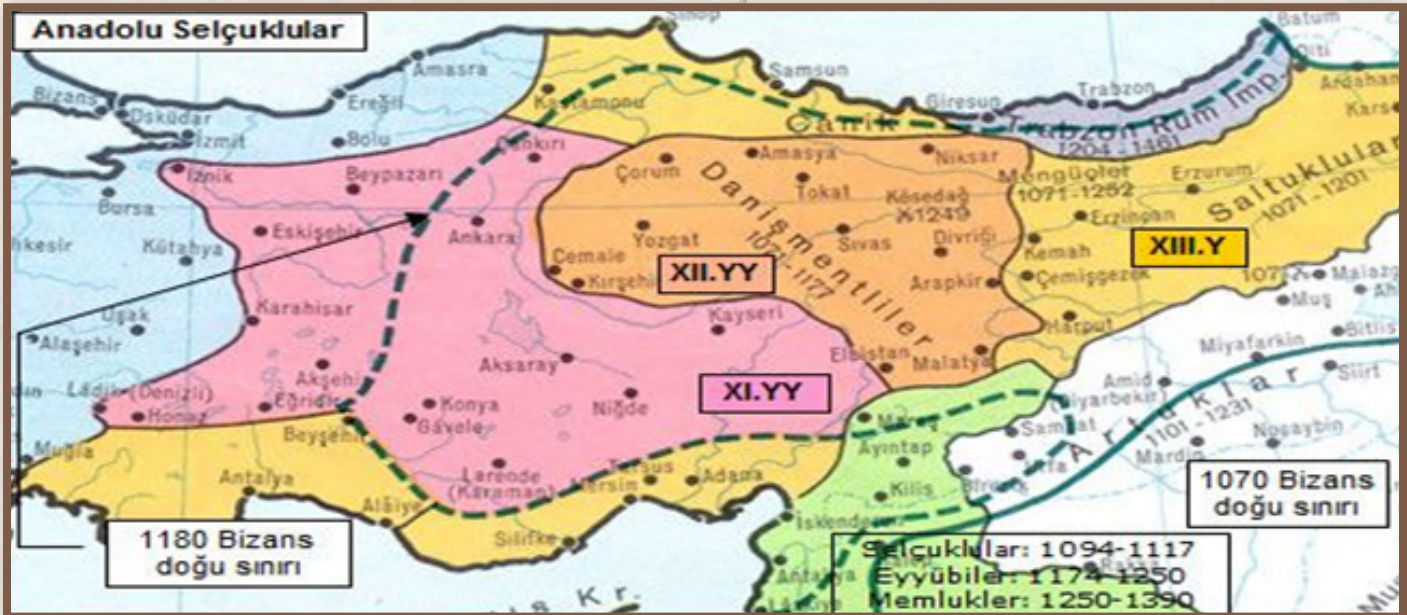
Kalenin mihrabı zamana meydan okuyarak hâlâ dimdik ayaktaadır. Bu kalenin Karadeniz Bölgesi'nin Türk vatani yapılmasında önemli bir yeri vardır. Dânişmendlilere sınır karakolluğu görevi yapan bu kale, daha sonra Orta Karadeniz Bölgesi'ni bir daha değişmemek üzere tamamen Türk vatani yapan ve Dânişmendlilerin torunları olan Hacı Emiroğulları Beyliği'nin merkezi olmuştur.

MELİK EMİR GAZİ DÖNEMİ

Dânişmendlilerle Bizanslılar 1120 tarihin'de bir kez de Şiran'da karşılaşrlar. Bizans ordusu bu savaşta tamamen imha edilir. Gabras esir alınır. O, 30.000 dinar ödeyerek serbest kalır. Dânişmend Gazi öldükten sonra yerine oğlu Melik Gazi geçer. Danişmentlilerin başına Gümüştegin Gazi'nin oğullarından en yeteneklisi olan **Emir Gazi** (1105-34) geçti. Çorum şehrinin fethedildiği gün dünyaya geldiği tahmin edilir. Melik Danişment, fetih ve doğumdan dolayı çifte mutluluk yaşamış, oğluna "Gazi" adını vermişti. Emir Gazi başlangıçta Türkiye Selçuklularına bağlandı. Ancak I. Kılıç Arslan'ın 1107 yılında Habur Nehri kıyısında Büyük Selçuklulara karşı giriştiği savaşta ölmesi Anadolu'daki güç dengesini bozdu. **Emir Gazi** Selçuklu Devleti'ndeki iktidar boşluğundan ve Sultanın oğulları arasında başlayan taht kavgalarından faydalanarak hâkimiyet sahasını genişletmeye çalıştı. Taht mücadeleleri sırasında aynı zamanda damadı olan Mesud'u destekledi. Nitekim Mesud onun sayesinde Türkiye Selçuklu tahtına çıkacak; böylece Danişmendliler Anadolu'da önemli bir güç haline geleceklerdi. Emir Gazi daha iktidarının ilkyıllarında büyük bir feraset örneği göstermiş, Anadolu'daki güç dengesini gözeterek rakiplerini korkutan bir kuvvet haline gelmişti.

Sonraki yıllarda Anadolu'daki Selçuklu topraklarını sınırları içine aldı. Damadı Sultan I. Mesud'a bıraktığı Konya ve çevresi hariç Malatya'dan Sakarya'ya uzanan topraklar üzerinde hâkimiyet kurdu. 1129'da Ankara, Çankırı, Kastamonu ve Karadeniz sahillerini kontrol altına aldı. Şaşırtıcı ama Karadeniz kıyılarına akınlarda bulunduğu sırada Kasianus adlı Bizans valisi emri altındaki sahil şeridini kendi isteğiyle Emir Gazi'ye teslim etti. Bunun üzerine Emir Gazi, valiyi hizmetine aldı. Kurulduğunda Sivas merkez olmak üzere Tokat, Niksar, Amasya, Çorum ve Elbistan topraklarını içine alan **Danişmentoğulları Emir Gazi** zamanında Selçuklu topraklarını ele geçirip Anadolu'nun en kudretli Türk beyliği haline gelmişti. Kuzey Anadolu hattında önemli bir bölgeyi ele geçiren Emir Gazi için güneye inme vakti gelmişti. Kilikya Ermeni Prensi I. Thoros'un (Toros) ölümünden (1129) istifade ederek 1130'da Çukurova'ya indi. Kendisi gibi Ermeniler üzerine yürümekte olan ve Anazarba'yı (Anazarva, Dilekkaya Kalesi) işgal eden Antakya Prinkepsi II. Bohemund'u mağlup etti. **Emir Gazi**, Bohemund'un kellesini bazı hediyelerle birlikte Abbasi hilâfet merkezi Bağdat'a, Büyük Selçuklu Sultanı Sencer'e yollayarak zaferini müjdeledi. İlginçtir, Bohemund'un babası Gümüştegin Gazi tarafından mağlup ve esir edilmiş; kendisi de Gümüştegin'in oğlu Emir Gazi tarafından aynı akıbete uğratılmıştı. **Emir Gazi**'nin Çukurova bölgesinde bulunmasından istifade eden Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos Kastamonu'yu istila etti. İmparatorun kalabalık bir ordu ve ağır kuşatma makineleriyle üzerine geldiğini haber alan vali mücadeleye girmeden şehri terk etmeyi uygun görmüştü. Bu nedenle imparator hiç zorlanmadan, barış yoluyla şehri ele geçirdi. Beraberinde çok sayıda esir de götürdü.

İmparator bu seferi sırasında Kastamonu dışında yine aynı bölgede bulunan iki kaleyi daha zapt etti. Ancak adlarını bilemediğimiz bu kaleler imparatorluk kuvvetleri karşısında savunma yaparak direndikleri için ele geçirilince tahrip edildiler. Bizans'ın korkulu rüyası İmparator Ioannes'in başkente döndüğü zaman Kastamonu'nun zaptını İstanbul halkı nazarında yüceltmek için zafer alayı düzenlemiş olmasına şaşmamalı. Zira bu, Bizans imparatorlarının çok sık başvurdukları bir uygulamaydı. Ioannes, 1131 yılında Türkler üzerine tekrar sefere çıkarak sahilde bir kale inşa ettirdi. Ancak tam Türklerle savaşacağı sırada kardeşi Isaakios tahtı ele geçirme teşebbüsünde bulununca derhal İstanbul'a dönmek zorunda kaldı. Isaakios ise başarılı olamayarak önce Sultan Mesud'a, sonra da Emir Gazi'ye sığındı. Danişmentli hükümdarı ona gereken itibarı gösterdi tabii; bir süre sonra da Trabzon Rum Dukası Konstantin Gabras'ın yanına gönderdi. Haçlıların 1130'da mağlup edilmesinden sonra Misis, Tarsus ve Adana'yı ele geçirmiş olan Kilikya Ermeni Prensi Thoros'un yerine geçen oğlu I. Leon, Danişmentliler için tehlike arz etmeye başladı. Dahası Ermeniler kazanılan başarılarından sonra Türk topraklarına yağma amacıyla saldırılar düzenleyerek halka zarar veriyorlardı. Emir Gazi'nin Bizans seferleri bu kadarla bitmiyor tabii. 1133'te Bizans'a ait Albara adlı bir kaleyi kuşatmış, direnen kale bir süre sonra kılıç zoruyla ele geçirilmiş, yıktırılarak halkı esir alınmıştır. 1120'de Mengüçüklü Beyliği'ni de egemenliği altına almayı başaran Emir Gazi, Anadolu'da sadece Artukluların kudretli hükümdarı Belek Gazi ile karşı karşıya gelmekten çekinmişti. Çok istediği halde Malatya'ya karşı harekete geçememiş olmasından, Belek Gazi'nin gücünü sınamak dahi istemediği anlaşılır. Bu yüzden ancak onun ölümünden sonra Malatya'yı kuşatarak ele geçirmeyi başarabilmiş, böylece Anadolu'daki en kudretli Türk beyi haline gelmiştir. Emir Gazi'nin Ermeniler, Haçlılar ve Bizans İmparatorluğu'na karşı elde ettiği başarılarından sonra Abbasi Halifesi Müsterşid (1118-35) ile Büyük Selçuklu Sultanı Sencer (1118-57) ona "Melik" unvanının tevcih edildiğini gösteren birer menşûr (meşruiyetinin tanındığına dair berat) ile birlikte bir altın gerdanlık, bir altın asa ve dört siyah sancak göndererek bölgedeki hâkimiyetini tasdik ettiler. Ne yazık ki elçilik heyeti geldiğinde Emir Gazi ölüm döşeğindeydi ve birkaç gün sonra 1134 yılında vefat etti. Bu yüzden merasim oğlu Melik Muhammed'e yapıldı.

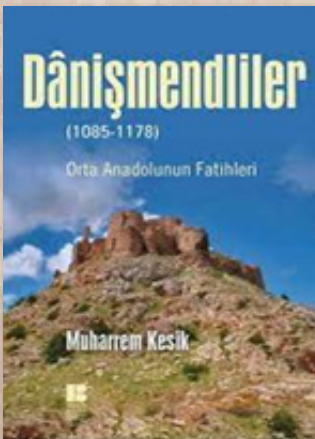

Karadeniz Bölgesi'nde fetihler başlar. 1129 ya da 1130 yılında fazla zorlanmadan bu bölgenin hâkimi Olan Kasianus (Cassianus)'tan bütün sahil kalelerini teslim alır. Melik Gazi 1134'te öldükten sonra Dânişmendlilerde taht kavgaları başlar. Neticede Niksar ve çevresine Melik Muhammed hâkim olur. Melik Muhammed, ilk olarak Anadolu'nun güneyinde sınırlarını genişletmek için çalışır. Onun meşguliyetinden istifade eden Bizans İmparatoru II. İoannesKomnenos (1118-1143), 1139-40 yıllarında Karadeniz sahillerini ele geçirir. Dânişmendlilerin başkenti Niksar'a saldırır. Fakat başarılı olmayarak perişan durumda kaçmak zorunda kalır. Türkler, onu sahile kadar izlerler. 1140-1141 yıllarında Karadeniz Bölgesi'ni geri alırlar.Melik Muhammed 1142 yılında ölür. Yerine oğlu Zünnun geçer. Fakat amcası Yağı Basan bütün Danişmendli bölgesinde hükümdarlığını ilân eder. Bu kargaşa sırasında tarihini tam belirleyemediğimiz bir zamanda Bizanslılar Karadeniz'i ele geçirirler.

DANIŞMEND EMİR GAZİ OĞLU YAĞIBASAN DÖNEMİ

Yağı Basan, iyi bir taktikle Bizans ve Trabzon Devleti'nin sınırlarının birleştiği yerler olan Ünye, Bafra ve Samsun bölgelerine akınlar düzenleyerek buraları 1157 yılında tekrar Türk topraklarına katar. Daha sonra fetihlerini bu bölgede genişletir. Yağı Basan'ın Ünye Kalesi'ni fethedişiyle ilgili rivayetler hâlâ halk arasında anlatılmaktadır. Ünye Kalesi bölgeye hâkim ve el değiştirmesi hemen hemen imkânsız bir yapıya sahiptir. Ayrıca burada devrin en önemli silâhları bol miktarda bulunmaktadır. Yağı Basan, askerleriyle bu kaleyi kuşatır. Fakat düşmanlar sur içinden sürekli ok atmaktadır. Türkler, kale içindeki mevcut okların bitmesi için birkaç gün beklerler. Fakat bitecek gibi görünmez. Artık yapacak bir şey kalmaz. Kalenin sadece hile ile ele geçirilebileceğini düşünen Yağı Basan, askerlerine çok sayıda keçi bulmalarını emreder. Gece karanlığı kaplayınca boynuzuna yanan mumlar bağlayarak her taraftan kale istikametine doğru keçileri salar. Düşmanlar karanlıkta boynuzlarında ışık yanan keçileri Türk askerleri sanır. Bu kadaraskere karşı koyamayacaklarını anlayınca hemen teslim olurlar. Melik Yağı Basan'ın fethinden sonra Ordu ve yöresinde Türkler, sahil kısmındaki yaklaşık 10-15 km'lik koridor hariç, parça parça yerleşmiş ve burada kalmış olmalıdır. Zira sahilin hemen kenarından başlayarak Canik dağlarının etekleri boyunca sıralanan yer isimleri bunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu yer isimlerinin çoğunluğu Osmanlılar devrinde tutulan tahrir defterlerinde geçmektedir. Bunlardan bir kısmı günümüze kadar muhafaza edilmiştir. Canik sancağı (Samsun ve Ordu ilinin bir bölümü) tahrir defterinde, Arım kazasında Cemaat-i Dânişmendlü, Hacı Dânişmendlü, Yağıbasan(günümüzde Tekkiraz beldesine bağlı mahalle) isimli Karyeler bulunmaktadır. Tahrir defterlerinde yer almayan Akkuş ilçesine bağlı Düğenciliköyünde bir mevkiin ismi Dânişmendalanı'dır. Ünye'ye bağlı Yavi köyünün adı muhtemelen Dânişmend Gazi'nin torunu olan Yağı Basan'ın isminden gelmektedir. Yine Ünye'ye bağlı Yenikent beldesi Ekincik Mahallesi sınırları içinde bulunan Melik tepesinin ismi de Dânişmendlilerin mirası olmalıdır. 1455 yılında kaleme alınan tahrir defterinde; Ordu kazasında, Bölük-i Geriş-i Alibeğce (Kabadüz)'de Dânişmendlü ve İsadânişmendlü, Bölük-i Niyabet-i Çamaş (Çamaş)'ta Dânişmendlü; Niyâbet-i Geriş-i Sevedşlü/ Ulubeğlü (Ulubey)'de Dânişmendköybi-ism-i Kovancı; Nahiye-i Milas (Mesudiye)'ta Taylu; bugün Giresun ili sınırları içinde bulunan Niyâbet-i Kepsil (Giresun'a bağlı Bulancak ilçesinin bir bölümü)'de Meliklü; Niyâbet-i Kırık ilinde (Yavuzkema) Karadânişmend ve Bayramdânişmend isimli karyeler bulunmaktadır. Trabzon Vilâyeti Salnamesi'ne göre 1876'da Tirebolu'da Dânişmendli karyesi vardır.

Yer isimlerinden anlaşıldığına göre Dânişmendliler Mesudiye'ye sınır kalesi yaptıktan sonra Karadeniz sahillerine doğru yavaş yavaş ilerlemeye başlamışlardır. Yine bu kale hareket merkezi olmak üzere doğu istikametine doğru Canik dağlarının tepelerinden yürümüşler, Gümüşhane'nin Torul ve Kürtün ilçelerine ulaşmışlardır. Zirveden aşağı müsait buldukları yerden yine sahile inmeye çalışmışlardır. Bunun en büyük delili Giresun ile Trabzon arasındaki bölgenin sergilediği durumdur. Giresun'un doğu kısmı, Dânişmendliler döneminde Trabzon'un güneyinde yerleşmiş ağırlıklı nüfusa Sahip Emir Gazi nin torunları **HACI EMİROĞULLARI** yönetiminde Çepniler tarafından Türk topraklarına katılır. Çepniler "Kürtün'den hareket ederek Harşit vadisi yolu ile Karadeniz'e erişmişler ve bu vadinin iki yanındaki güzel toprakları yurt edinmişlerdi. Fatih Sultan Mehmet 1461 yılında gerçekleştirdiği Trabzon seferi sırasında, "Kürtün, Dereli, Giresun, Tirebolu, Eynesil, arasındaki geniş kırlık kesim **HACI EMİROĞULLARI** yönetiminde Çepni beylerinin elinde bulunuyordu. 1486 yılında kaleme alınmış Trabzon sancağı tahrir defterine göre bu bölgede Vilâyet-i Çepni isimli bir il bulunmaktadır. "Adı geçen il Giresun'un merkez kazası ile Keşap, Dereli kazalarının topraklarını içine almaktadır. Çepni ilinde 59 köyün varlığı tespit edilmiştir. Bu 59 köyde 2243 vergi nüfusunun yaşadığını görüyoruz Bu defterde yer isminden başka Çepnilerle ilgili pek çok bilgi yer almaktadır. Ayrıca XVI. yüzyıl Osmanlı coğrafyacılardan Mehmet Âşikî'nin verdiği bilgilere göre yörede yaşayan Türk halkından önemli bir kısmı Dânişmendli Çepnilerden meydana gelmektedir. Selçuklular, Dânişmendli Devleti'ni 1178 yılında yıkar ve onların topraklarına sahip olurlar. XIII. yüzyılın başlarında bu devlet de yıkılır. 1335 yılında Moğol-İlhanlı devrinin sona ermesiyle Anadolu'da beylikler dönemi başlar. Moğollar döneminde var olan beylikler, onların gitmesiyle tamamen müstakil hareket etmeye başlar. Dânişmendlilerin topraklarının kuzey kısmında **NİKSAR BATISI VE DOĞUSU** olmak üzere iki beylik ortaya çıkar. Bunlar; Hacıemiroğulları Beyliği ve Taceddinoğulları Beyliği'dir.

HACİEMİROĞULLARI BEYLİĞİ

Hacıemiroğulları'ndan önce Türk toprakları olan Tokat'ın kuzeyi ve Mesudiye ile kendilerinin Türk topraklarına kattığı Ordu, Giresun, Samsun'un doğusu ve Trabzon'un batısında hüküm sürmüştü; Orta Karadeniz Bölgesi'nin büyük bir bölümünü Türk vatani yapmış Türk beyliğidir. Bu beylik, Türkmenleri ağırlıklı olarak Selçukluların bölgeyi fetih için sınır boyuna yerleştirdiği Hacı Emiroğulları yönetiminde Oğuzların Çepni boyuna mensuptur. Beylik, bazı kaynaklara göre Bayram Bey, bazılarına göre Bayram Beyin oğlu Hacı Emir İbrahim Bey tarafından kurulmuştur. Hakkında derli toplu herhangi bir kaynak yoktur. İlgili bilgiler; çevrebeyliklerin Kadı Burhaneddin devleti, Erzincan Mutahharten Beyliği, Akkoyunlular, Canik beylikleri' kısmen yazılmış tarihleri, Trabzon Devleti saray tarihinin kaydedilen bölümleri, Trabzon (Giresun) ve Ordu ili tahrir defterleri ve günümüze ulaşabilen tarihî eserlerden elde edilebilmektedir. Hacıemiroğulları, köken bakımından Dânişmendlilere dayanmaktadır. Dânişmendliler, Malazgirt Savaşı'ndan (1071) hemen sonra tarih sahnesinde yer alan; Sivas, Tokat, Amasya, Çorum, Yozgat, Kayseri, Malatya, Gümüşhane ve yörelerinde hâkimiyetini sürdüren ilk Anadolu Türk beyliklerindendir. Ağırlıklı olarak Orta Anadolu'da yerleşmiş olmakla beraber Türkiye'nin kuzeyinde de mücadeleler vermişlerdir. Bu bölgede etkili olabilmek için başkentlerini Sivas'tan Niksar'a taşımışlardır. Dânişmend Gazi tarafından bazı yörelerde Karadeniz sahillerine yaklaşılmış, zaman zamanda geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Dânişmendliler, Mesudiye'nin 6 km kuzeydoğusunda bir sınır kalesi yapıp yöredeki sınırları bu kale vasıtasıyla kontrol etmekte idiler. Anadolu Selçukluları, 1178 yılında bu beyliğin varlığına son vermiştir. Dânişmendli topraklarında yaşayan Çepnilerin bir bölümü Selçuklular tarafından Çanakkale ve Balıkesir civarında iskân ettirilmiştir. Burada iskân ettirilene daha sonra Karasioğulları Beyliği'ni kurmuştur. Kadı Burhaneddin, Hacıemiroğulları Beyliği'ne saldırıda bulunan Taceddin Bey'e gönderdiği mektupta "Onların atalarından miras kalmış mülküne göz dikip düşmanlık ve kavga yolunu tutmuş, dostluk ve kardeşlik haklarını çiğnemişsin" şeklinde ifade kullanması, bunun bir delili olsa gerektir. Ayrıca Ordu yöresinin 1455 tarihli tahrir defterinde "Bayramdânişmend" ismiyle kaydedilen köy, bir geçişi anlatmaktadır. 1455 yılında kaleme alınan Ordu ili ve yöresi tahrir defterinde Dânişmendlilerle ilgili yer isimleri şunlardır: Bölük-i Geriş-i Alibeğce (Kabadüz) Dânişmendlü ve İsâdânişmendlü; Bölük-i Niyabet-i Çamaş (Çamaş) Dânişmendlü; Niyâbet-i Geriş-i Sevdeşlü / Ulubeğlü (Ulubey) Dânişmendköy bi-ism-i Kovancı; Nahiye-i Milas (Mesudiye) Taylu; Niyâbet-i Kepsil (Giresun'a bağlı Bulancak ilçesinin bir bölümü) Meliklü; Niyâbet-i Kiruk ili (Yavuzkema) Karadânişmend ve Bayramdânişmend (Yediyıldız-Üstün; s.XXX-XLII). Adı geçen yerlerin bazıları sahile çok yakındır.

Selçuklu Devleti XIV. yüzyılın başlarında yıkılmış, 1335 yılında Moğolİlhanlıdevrinin de sona ermesiyle Anadolu'da beylikler dönemi başlamıştır. Dânişmendlilerin Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki mirasçıları olan Hacı Emiroğulları ve Çepni Türkmenleri, bu yörede iki beylik kurmuştur. Bunların biri Dânişmendliler'inde merkezi olan Niksar'da kurulan Taceddinoğulları Beyliği diğeri ise Merkezi Dânişmendlilerin sınır kalesinin bulunduğu Mesudiye Kaleköy'de teşkilâtlanan Hacıemiroğulları Beyliği'dir. Pek çok tarihî kaynak Orta Karadeniz Bölgesi'nde yapılmış olan etkinlikleri Selçuklulara bağlamaktadırlar. Hâlbuki Selçukluların bu yörelerde, Trabzon'un birkaç kez kuşatılması hariç, plânlı bir hesabı olduğuna dair bir delile rastlanmamıştır. Yöredeki mücadeleler bölgeye yerleşmiş serhat beyleri tarafından yönetilmiştir. Trabzonlular 1277'de Çepni Türklerinin elinde bulunan Sinop'a denizden saldırıda bulunurlar. Çepni Türkleri, Trabzon'dan gelen orduyu yenilgiye uğratırlar. Bu savunmaya katılan Çepnilerin Hacıemiroğulları ile ilgisinin olup olmadığı tam bilinmemektedir. Fakat bu bölgede yaşayan Türklerin daha sonraki yıllarda Ünye tarafına doğru kaydıkları ve Bayram Beyin idaresine girdikleri anlaşılmaktadır. Çepniler ve Hacı Emiroğulları 1297'de Ünye'yi fethetmişler, doğuya doğru ilerleyerek Trabzon'a akın düzenlemişlerdir.

Beylikle ilgili elimize ulaşan ilk bilgi Trabzon Devleti İmparatoru II.Aleksios'un 1301 yılı eylül ayında Giresun'a karargâh kurarak komşu Türk beyini yenilgiye uğratmasıdır. Kaynaklarda bu beyin adı okunamamıştır. Bryer, Küçük Ağa olabileceğini belirtmiştir. Fakat bu bey, Ünye'de bir kale yaptıran ve hâlâ aynı isimle bilinen Genç Ağa olmalıdır. İlhanlıların yıkılmasından sonra, alt yapısı hazır olan Hacıemiroğulları Beyliği'nin temelini Bayram Bey tarafından atıldığı hatta kurulduğu Mesudiye ilçesine bağlı Kaleköy'de bulunan Hacıemiroğulları Beyliği'ne ait saray, kale ve kümbetler ile mezar kitabeleri büyük oranda tahrip olmuştur. Buna rağmen beyliğin ilk merkezi olduğunu ortaya koyacak deliller hâlâ mevcuttur.

İlçe merkezine 6 km uzaklıktaki Kaleköy'dedir. 14'ncü yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Günümüzde burada üç kümbet kalıntısı ve kaya mezarları görülebilir. Yapının bulunduğu Kaleköy'de, Selçuklu döneminden kalma kaya mezarlar ve Çepni Türklerinin mezar taşları görülür. Ayrıca eski mezar taşları mevcuttur. Ancak bu mezar taşlarının oldukça ilginç olduğunu söylemek gerekir. Kale köyü mezarlığında bulunan Türkmen mezarlığı bölümünde hiç şekillendirilmemiş veya kabaca biçimlendirilmiş dikit şeklindeki mezar taşları görülür. Bunların benzerlerine Orta Asya'da Orhun ve Yenisey bölgesindeki ve Kazakistan çevresindeki mezarlarda rastlanır. Hatta burada bulunan mezar taşlarının, Ahlat'da bulunan mezar taşlarıyla da benzerliği vardır.

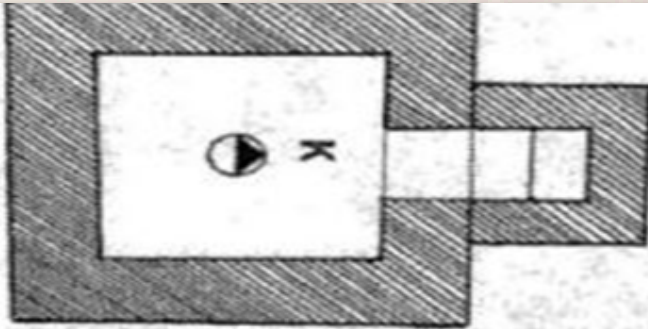
Kümbetler

Günümüzde burayı ziyaret ederseniz: büyük sur duvarları ve kümbet kalıntıları ile tarihi mezar kalıntılarını görebilirsiniz. Kale köyünde bulunan 3 kümbet incelendiğinde: bunların iki katlı olarak inşa edildiği, üst katlarının tamamen yıkık olduğu görülür. Alt kısmı yani mezar odası durmaktadır, ancak girişleri oldukça zarar görmüştür. Kümbetlerin mezar odaları altıgen biçimindedir. Mezar odasının zemini tahta döşelidir. Kenarlarında ölülerin bırakıldığı raflar bulunur. Yakın zaman öncesine kadar burada ölümlere ait kemiklerin bulunduğu söyleniyor. Ancak kümbetler açıldıktan sonra, sahipsiz kalmışlar ve hava ile temas eden ahşap malzeme zamanla çürümüştür. Tabii define avcılarını da unutmamak gerek. Onlar da kümbetlere aşırı zarar vermişlerdir.

1. Ordu İli, Mesudiye İlçesi Kale Köyü Planı
(Sadi Kılınç-Yaşar Çoruhlu).

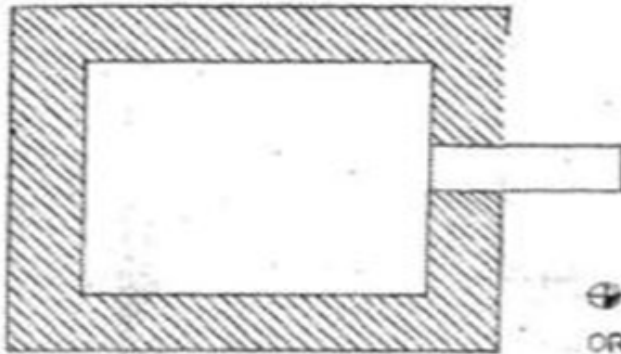
ORDU İLİ MESUDİYE İLÇESİ
KALE KÖYÜ KALE KÖYÜ PLANI
SADI KILINÇ - YAŞAR ÇORUHLU
12 8 1993

0 1 2 3 m
1/50

ORDU İLİ MESUDİYE İLÇESİ
KALE KÖYÜ MEZARLIĞI
KÜMBET MUMYALIK PLANI
YAŞAR ÇORUHLU 12 8 1993

2. Ordu İli, Mesudiye İlçesi Kale Köyü
Mezarlığı kumbet mumyalık planı (Yaşar

0 1 2 3 m
1/50

ORDU İLİ MESUDİYE İLÇESİ
KALE KÖYÜ MEZARLIĞI
II. MEZAR ANITI PLANI
YAŞAR ÇORUHLU 12 8 1993

3. Ordu/Mesudiye Kale Köyü Mezarlığı II. Mezar Anıtı'nın planı (Yaşar Çoruhlu).

Kaleköy Mezarlığı'nda bulunan mezartaşının ön yüzü (estampaj Yaşar Çoruhlu).

Kaleköy Mezarlığı'nda bulunan mezartaşının arka yüzü (estampaj Yaşar Çoruhlu).

Kaleköy sembolik bezemeli mezartaşının ön yüzü (baştaşı) Yaşar Çoruhlu.

Kaleköy Mezartaşının (baştaşı) kitabesi (Yaşar Çoruhlu).

ORTA VE DOĞU KARADENİZ İN FETHİNDE VE İSKANIN DA TÜRK VE İSLAM TARİHİNE İMZA ATILAN HACI EMİROĞULLARI KALESİ VE MESUDİYE VADİSİ

KAYNAKLAR

1. DEMİR Necati / Danişmend - Gazi Destanı
2. Demir Necati / Danişmend - Name
3. KESİK MUHARREM / Danişmendliler
4. BİLDİRİLER Danişmendliler Sempozyumu
5. SEMPOZYUM / Malatyanın Fethi ve Danişmendliler
6. GÜNDÜZ Tufan / Danişmendli Türkmenleri
7. YEDİYILDIZ Bahaeddin / Ordu Kazası Sosyal Tarihi
8. YEDİYILDIZ Bahaeddin / Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I., II., III.
9. DEMİR Necati, EMİROĞLU Zekeriya / HACI EMİROĞULLARI BEYLİĞİ Kitabı 2007
10. Yediyıldız Bahaeddin / Hacı Emiroğulları Beyliğinden Günümüze ORDU TARİHİNDEN İZLER
11. Jakob Philipp Fallmerayer / Trabzon İmparatorluğunun Tarihi
12. Sevin Velin / Anadolunun Tarihi Coğrafyası
13. AYAN Ergin / Tokat Çevresinde Yerel Bir Egemenlik: Hacıemiroğulları Beyliği 2018
14. Kumandaş, H.Ordu ili Kaya Mezarları
15. BOSTAN, M.Hanife. Niksar. Ankara: T.D.V İslâm Ansiklopedisi, 2007
16. DEMİR, Necati. Bir Coğrafi Bölge Olarak "Canik" ve Tarihi Alt Yapısı. Ankara: İçişleri Bakanlığı, 1968.

17. DEMİR, Necati. Danişmend Gazi Destanı. Ankara: Ötüken Yayınları, 2018.
18. DEMİR, Necati. Taceddinoğulları Beyliği. Ankara: Niksar Belediyesi Yayınları, 2017.
19. SÜMER, Faruk. Çepniler. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vâkıfı, 1992.
20. YÜCEL, Yaşar. Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398). Ankara: Sevinç Matbaası, 1983
21. KEÇİŞ, Murat. «Trabzon Rum İmparatorluğunun Kuruluşunda Çevreyle Olan İlişkileri.» Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
22. BİLGİN, Mehmet. «Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Etnik Tarihi Üzerine.» Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri. Trabzon
23. TELLİOĞLU İbrahim. Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler / Serander Yayınları
24. DİLCİMEN Kazım / Canik Beyleri, Ahali Matbaası, Samsun
25. BAŞ Ali. Eskipazar'daki Türk devri Yapıları Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyatı Fak. Dergisi Konya 1997
26. ÇORUHLU Yaşar, ÇAKIR Ömer. Ordu'nun Mesudiye İlçesi Kaleköyünde bir Türkmen Kalesi Mezar Taşları ve Üç Mezar Taşı

